

МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АВСТРІЙСЬКОГО ДОСВІДУ РЕФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто напрями модифікації змісту гуманітарної освіти Австрії, можливості ідентичних нововведень у сфері освіти України та перспективи встановлення австро-українських зв'язків у гуманітарному просторі. Обґрунтовано доцільність змін у вітчизняній системі освіти шляхом наслідування деяких тенденцій реформування гуманітарної освіти в Австрії. Здійснено аналіз розвитку гуманітарної освіти в українській школі після прийняття низки нормативних актів, спрямованих на національне відродження української культури в європейському соціумі. Досліджено особливості реформування змістової структури гуманітарної освіти обох країн. Запропоновано напрями оновлення вітчизняної гімназійної освіти.

Сформована історичними традиціями, освітня система в Австрії концентрує свою увагу на духовному збагаченні нації. Одним із шляхів удосконалення змісту її гуманітарної ланки було обрано введення нових мовних дисциплін до складу обов'язкових, демократичний підхід до їх вибору; оновлення форм і методів викладання гуманітарних предметів; модернізацію ідеології цієї освіти та донесення основних філософських принципів гуманітарної освіти до учнів у гімназіях сучасної Австрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції розвитку європейського соціально-економічного простору (І. Зязюн, С. Крисенко, Е. Амтман) [1-3] зумовлюють поступове оновлення змісту гуманітарної освіти в Австрії. Найважливіші гуманістичні тенденції, спрямовані на осучаснення філософсько-педагогічного фундаменту гуманітарної освіти Західної Європи, зосереджуються на впровадженні інноваційних технологій у австрійських навчальних закладах різного типу (Е. Янтшер, І. Ландзідлер) [4], і зокрема в гімназіях.

Метою статті є проведення аналізу реформування змісту гуманітарної освіти Австрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із основних інноваційних заходів щодо оновлення змісту гуманітарної освіти є реформування державних іспитів, яке проводилось у два етапи: спочатку в 1992/93 роках, а потім у вересні 2009 року під офіційною назвою "Національний звіт про внесення змін у систему освіти Австрії" [5: 4]. Ці корективи створили умови для поглибленого вивчення учнями гуманітарних дисциплін у гімназіях з можливістю їх вибору під час складання випускних іспитів. Таким чином, гуманітарні гімназії розширили діапазон обов'язкових гуманітарних дисциплін і запропонували факультативи з метою вдосконалення знань із предметів гуманітарного циклу.

Іншим важливим внеском у модернізацію австрійської системи освіти стало співробітництво гімназій європейських країн у гуманітарній сфері. Ініціативи країн ЄС віддзеркалились у запровадженні в гімназіях Європи гуманітарних програм із мистецтвознавства (Kunst macht schule, Future Learning, проект Museum Online), мовних предметів (LINGVA), літератури з метою ознайомлення та вдосконалення знань про загальноєвропейську історичну наступність [6]. У цих програмах крім Австрії взяли участь гуманітарні гімназії Німеччини, Франції, Чехії, Швейцарії, Швеції, Хорватії. Передумовою та наслідком такого співробітництва було вдосконалення знання як мов цих країн, так і обізнаності в галузі їх культури та релігії. Цей фактор зумовив появу нових гуманітарних напрямів у гімназіях Австрії та, відповідно, нових дисциплін (чеської, хорватської, сербської мов). Предмет "Релігієзнавство" збагатився навчальними програмами з євангелічного і православного вчення.

Політика співробітництва європейських країн у гуманітарній сфері втілюється в організації іншомовних гімназій на території сучасної Австрії. Це означає, що викладання обов'язкових дисциплін у них здійснюється французькою, англійською, російською, хорватською мовами. При цьому мова викладання обов'язкових дисциплін залежить від мови країни, з якою укладено договір про співпрацю.

Співробітництво австрійських гімназій із гімназіями європейських країн (Франція, Італія, Англія) передбачає розвиток навчально-виховного процесу в напрямі обміну педагогічними напрацюваннями вчителів, досвідом управління навчальною роботою учнів, практичною освітою, історичними, соціокультурними надбаннями. Узгодження навчальних програм і навчального планування кількості годин на вивчення обов'язкових дисциплін дозволяє австрійським гуманітарним гімназіям упроваджувати програми обміну учнями. Програми пропонують навчання в гімназіях, залучення до позаурочної діяльності, відвідування та проживання учнів в інших країнах Європи. Прерогативу отримання права на участь у програмах обміну мають учні, які досягли певних позитивних результатів у навчанні – відмінне закінчення навчального року, участь у науковій діяльності, творче і якісне написання курсових робіт.

У свою чергу, можливість співробітництва вітчизняної мовної освіти з гуманітарними гімназіями країн Європи, та зокрема Австрії, почала розглядатися лише останніми десятиріччями, після проголошення України незалежною державою у 1991 році.

У радянський період вітчизняна освіта централізовано скеровувалася філософськими марксистсько-ленінськими концепціями. Керівна політична влада не припускала самостійного розвитку педагогічної галузі підпорядкованої республіки. Запроваджені реформаційні процеси ігнорували існування української

національної школи. Вони націлювалися, головним чином, на русифікацію вітчизняної освіти. Це надавало радянському уряду можливість впливати на розвиток українського суспільства і керувати нацією. Русифікація укорінювалася на території УРСР засобами впровадження в навчальних закладах російськомовних підручників та літератури. Нерідко українська мова виключалася зі складу обов'язкових дисциплін і вивчалася факультативно. У 1984-1991 роках вивчення предмета "Українська мова" в різних типах шкіл реалізовувалося на основі написання батьками заяви про бажання відвідувати дітьми уроків із цієї дисципліни. Масштабна русифікація української нації формувала зневажливе ставлення до предмета "Українська мова" у школах. Вивчення української літератури, українознавства й історії України виключалося з навчальних планів і програм протягом 1950-1985 років. Розповсюдження набували російськомовні школи. Зазначимо, що на викладання російської мови та літератури відводилася максимальна кількість годин, що призводило до повільного знецінення усього українського (мови, традицій, культури) та своєрідного маніпулювання свідомістю громадян [7: 28]. Нав'язування російської мови, віднесення її до складу обов'язкових дисциплін; радянське, диктаторське управління педагогічними процесами примушували замислюватись українську інтелігенцію над необхідністю реформування системи освіти, її націоналізації та зміною ідеологічного змісту. Таким чином, прагнення радянського уряду створити єдиний освітній простір шляхом запровадження рівної для багатьох народів системи шкільної освіти виявилось руйнівною силою для розвитку мови та традиційних культурних цінностей української нації.

Іншою характерною особливістю системи освіти радянського періоду була її відмежованість від педагогічного напрацювання західноєвропейського суспільства, зокрема Австрії. Паралельно з індивідуалізацією навчання, в Австрії вже в повоєнні часи почали замислюватись над продуктивністю впровадження форм і методів індивідуалізації навчально-виховного процесу. Концептуальною основою для цього послужила ідея про можливість підвищення якості австрійської освіти та, відповідно, її конкурентоспроможності на світовому ринку засобами своєчасного виявлення та врахування в навчальному процесі здібностей учнів.

Після розвалу СРСР вітчизняні наукові кола спрямували свої сили на розвиток національної освітньої парадигми, завдяки якій Україна змогла одержати міжнародний статус самостійної, освіченої держави, гідної витримати конкуренцію Заходу. Проте це не означає, що можливість обміну досвідом у галузі політичного, економічного і педагогічного розвитку з іншими європейськими країнами якимось чином принижує зусилля вітчизняних учених, адже співробітництво сприяє підвищенню освіченості громадян ЄС. А тому аналіз педагогічного досвіду Австрії видається нам доцільним і актуальним на сучасному етапі становлення вітчизняної і європейської освітньо-наукової парадигми.

Звертаючись до історії, зазначимо, що оновлення системи освіти України розпочалося з її націоналізації, прийняття низки законопроектів щодо поліпшення умов отримання середньої освіти, прийняття законів "Про освіту" (1991 р.), "Про загальну середню освіту" (1999 р.), Концепції розвитку гуманітарної освіти України (1996 р.), Концепції становлення мережі середніх навчальних закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996 р.), Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.) та Концепції гуманітарного розвитку України (2008 р.). Ці нормативні акти спрогнозували шляхи подальшого розвитку української культури у світовому освітньому просторі.

Єдність головних принципів різних за змістом законопроектів України сконцентрувалася на побудові нових середніх навчальних закладів європейського рівня (гімназій), де керівними засадами вважалися ідеї демократичності, гуманізації, гуманітаризації та полікультурності навчально-виховного процесу. Гімназії розглядалися як навчальні заклади, в яких надаються можливості для всебічного та гармонійного розвитку особистості. Отже, відновлення гімназійної системи освіти відбулося в новітніх історичних умовах становлення української державності.

На початку 90-х років відновлення ідеологічної цінності гімназійної освіти вважалося однією з важливих тенденцій становлення системи освіти України. Її багаторічний занепад уповільнював розвиток загальноосвітньої системи, викорінюючи історичні традиції вітчизняних гімназій. Успадкувавши русифіковану педагогічну систему від Радянського Союзу, гімназійна освіта України виявила низку перешкод в обранні філософського напрямку власного відродження. Передусім, вітчизняна педагогічна спільнота намагалася звернутися до історичного сенсу гімназійної освіти дорадянського періоду. Проте для побудови сучасної української державності та зростання її авторитету у світовому освітньому просторі доречним виявилось узгодження існуючих реалій відновлення гімназій та історичної пам'яті про них [8]. Так, у процесі становлення вітчизняної гімназійної освіти основне завдання полягало у збалансуванні цілей її навчально-виховної діяльності із сучасними концепціями формування європейського соціуму.

Керівною концепцією розвитку навчально-виховного процесу гімназій України після розпаду СРСР стала Концепція життєтворчості особистості. Її сутність полягала у ствердженні важливості розвитку індивідуальних, творчо-практичних здібностей дитини, створенні основи для її самостійного проектування власного життя і наданні їй вибору щодо сфери прояву розумових здібностей [3: 22]. Концепція життєтворчості особистості спрямовувала організацію загального навчального процесу українських гімназій у русло демократичного ставлення до індивідуальних волевиявлень учнів із метою вчасного визначення їх професійних схильностей.

У європейських гімназіях, і зокрема в тих гуманітарних австрійських, що підпорядковуються державі, навчальна діяльність передбачала вже у 50-ті роки ХХ століття ліберальне співвідношення бажаної діяльності учнів і навчальної структури закладу. Створення сприятливих умов для духовного, практичного, соціального розвитку особистості вважалося домінантою політики австрійської педагогічної спільноти. Генезис такої політики складала

філософсько-педагогічні ідеї про індивідуальний розвиток, гармонійне усвідомлення себе як одиниці світового виміру, гуманізацію та демократизацію навчальної діяльності цих закладів. Особливе значення у побудові навчально-виховної роботи в австрійських гімназіях надавалося раціональному, зручному плануванню навчального часу для учнів. Це уможливило демократичне проектування самостійної навчальної роботи учнів.

Необхідно зазначити, що подібність принципів концепції життєтворчості особистості в гімназіях України та філософсько-педагогічного фундаменту розвитку австрійських гімназій полягає у формуванні системи духовних цінностей, гуманного відношення педагогічного складу до підростаючого індивіда, наданні можливостей для самореалізації, ретельному плануванні творчої та позаурочної активності учнів.

У 1992-2000 рр. національний інтерес до історії та культури України знайшов новий напрям – у розвитку гуманітарної освіти з метою українізації середніх навчальних закладів, зокрема гуманітарних гімназій. Радянська гуманітарна освіта вже не задовольняла вимоги нової держави. Русифікована школа не була спроможна відтворити традиційність, духовність, культурність і релігійність української нації. Тож одним із перших шляхів вирішення проблем стало згортання російськомовних середніх навчальних закладів [7: 27].

Ідея українізації системи освіти нашої держави вивела такі важливі гуманітарні дисципліни, як українська мова й українська література з ряду не обов'язкових, відродила їхній національний статус і значення. Позитивним чинником у процесі українізації освіти стало збільшення кількості годин на викладання цих дисциплін та поява в розкладах вітчизняних гімназій предметів: історія України та українознавство. Це посприяло запровадженню україномовних, філологічних напрямів навчання у вітчизняних гуманітарних гімназіях.

Іншим важливим кроком у напрямі оновлення гімназійної освіти вважається стандартизація змісту освіти, яка сприятиме входженню України до європейського освітнього простору. Вона розрахована на підвищення якості освіти в гімназіях, визначенні мінімального обсягу засвоєності знань учнями, збалансуванні розумового, фізичного та психічного навантаження, гуманітарну спрямованість викладання дисциплін і надання можливостей творчої реалізації потенціалу особистості учнів.

Формування єдиних освітніх стандартів у країнах Європи робить свій внесок у траєкторію розвитку вітчизняної гуманітарної освіти, що впливає на її реформування. Очевидно, що багаторічний досвід Австрії у галузі методики викладання гуманітарних дисциплін у гімназіях становить практичний інтерес для науковців України та інших європейських країн. А отже, співробітництво в цій освітній сфері отримує сьогодні своє практичне впровадження.

Після підписання у 1991 році протоколу про консульські відносини між Австрією та Україною, співпраця країн набула позитивного результату у багатьох сферах суспільного життя. Динаміка розвитку сумісної діяльності регулюється двосторонніми угодами в торговельно-економічній, технічній, культурній, науковій та освітній галузях. Налагоджені зв'язки визначаються Меморандумом про співробітництво між Міністерством культури і мистецтва, Міністерства освіти та науки України з Федеральним міністерством освіти і культури Австрії (1998 р.).

Встановлені зв'язки визначають співробітництво між окремими регіонами нашої держави й Австрії. Так, згідно з вищезгаданим положенням, Чернівецька область взаємодіє з федеральною землею Карінтія в науково-освітній, культурній і громадській сферах діяльності. Чернівецькі гуманітарні гімназії з поглибленим вивченням німецької мови активно співпрацюють із австрійськими державними гуманітарними гімназіями міста Шпіттал, де запроваджені навчальні програми шкільного обміну старшокласників [9]. Особливий інтерес також відводиться налагодженню тісних зв'язків австрійських міст з окремими містами України: Київ – Відень, Київ – Велс [10].

Висновки. Підсумовуючи сказане, зазначимо, що реформування гуманітарної освіти в Австрії наслідуює європейські тенденції розвитку освітньої сфери. Запозичення позитивного досвіду вдосконалення змісту австрійської гуманітарної освіти відзеркалилося у вітчизняній школі. Після здобуття незалежності, політика уряду скерувала увагу на поновлення роботи гімназій різного типу в Україні. Реформування нашої гуманітарної освіти розпочалося із пошуку сучасної ідеології філософсько-педагогічного фундаменту (демократизація, індивідуалізація, стандартизація змісту освіти). Проект співпраці України і Австрії призведе до змін в освітній політиці та рішучої реорганізації вітчизняних освітніх закладів. Розроблення спільних програм у науковому, культурному та педагогічному просторах сприятиме згортання радянської спадщини і наблизитиме до світового освітнього розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зязюн І. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти / І. Зязюн // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 3. – С. 58–61.
2. Крисенко С. Співробітництво України та країн Центрально-Східної Європи в гуманітарній сфері / С. Крисенко // Шлях освіти. – 2004. – № 2. – С. 20–22.
3. Гімназія на порозі XXI століття : [науково-метод. посіб.] / В. І. Сафіулін (голов. ред.), В. Ф. Паламарчук (упоряд.) // Українська гімназія "Троещина". – К. : Знання, 1999. – 207 с.
4. Jantscher E. Foreign Language Education at Austrian Primary Schools : An Overview / E. I. Jantscher, I. Landsiedler // An Early Start : Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.Itsc.ph-karlsruhe.de/earlystart.pdf.
5. EURYDICE. Austrian National Report 2007 on the Implementation of the Education Training 2010 Work Programme // Federal Ministry for Education, the Arts and Culture, Federal Ministry of Science and Research. – Vienna, 2007. – 56 p.
6. EURYDICE. Schlüsselzahlen zum Bildungswesen in Europa, 2009. – 278 S.
7. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / Л. Д. Березівська. – Київ, 2009. – 43 с.

8. Громовий В. Феномен гімназії (Погляд на віддалі часу) // Рідна школа. – 1997. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.egymnas.narod.ru/dyrector_druk6.htm.
9. Інформація про співробітництво Чернівецької області з партнерськими регіонами іноземних держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bucoda.cv.ua/bukovina/1/62_1.html.
10. Міжрегіональне співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/austria/ua/29268.htm>.
11. Amtmann E. Bildungsstandards in Österreich – Die Ergebnisrückmeldung im ersten Praxistest / Amtmann E., Grillitsch M., Petrovic A. // BIFIE Report. – 2011. – № 7. – 201 S.
12. Закон України про освіту // Освіта України. – 1996. – ст. 6.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ziazium I. Philisofs'ki problemy gumanizatsii i gumanitaryzatsii [Philosophical Problems of Humane and Liberal Education] / I. Ziazium // Pedagogika tolerantnosti [Tolerance Pedagogics]. – 2000. – № 3. – S. 58–61.
2. Krysenko S. Spivrobitytstvo Ukrainy ta krain Tsentral'no-Skhidnoi Evropy v gumanitarnii sferi [Cooperation between Ukraine and Central-Eastern Europe in the Humanitarian Sphere] / S. Krysenko // Shliakh osvity [Educational Way]. – 2004. – № 2. – S. 20–22.
3. Gimnaziia na porozii XXI stolittia [Gymnasium on the Eve of the XXI Century] : [naukovo-method. posib.] / [V. Safulin (golov. red.), V. F. Palamarchuk (uporiad.)] // Ukrain's'ka gimnaziia "Troeshchina" [Ukrainian Gymnasium "Troeshchina"]. – K. : Znannia, 1999. – 207 s.
4. Jantscher E. Foreign Language Education at Austrian Primary Schools : An Overview / E. I. Jantscher, I. Landsiedler // An Early Start : Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.Itsc.ph-karlsruhe.de/earlystart.pdf.
5. EURYDICE. Austrian National Report 2007 on the Implementation of the Education Training 2010 Work Programme // Federal Ministry for Education, the Arts and Culture, Federal Ministry of Science and Research. – Vienna, 2007. – 56 p.
6. EURYDICE. Schlüsselzahlen zum Bildungswesen in Europa, 2009. – 278 S.
7. Organizatsiino-pedagogichni zasady reformuvannia shkil'noi osvity v Ukraini v XX stolitti [Organizational and Pedagogical Principles of the School Education Reform in Ukraine in the Twentieth Century] : avtoref. dis. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk / L. Bereziv's'ka. – K., 2009. – 43 p.
8. Gromovi B. Fenomen gimnazii (Pogliad na viddali chasy) [The Phenomenon of High School (The View at the Distance of Time)] [Elektronnyi resurs] / B. Gromovi // Ridna Shkola [Native School]. – 1997. – № 9. – Rezhym dostupu : www.egymnas.narod.ru/dyrector_druk6.htm.
9. Informatsiia pro spivrobitytstvo Chernivets'koi oblasti z partners'kymy regionamy inozemnykh derzhav [Information on Chernivtsi Region Cooperation with Partner Regions of Foreign Countries] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.bucoda.cv.ua/bukovina/1/62_1.html.
10. Mizhregional'ne spivrobitytstvo [Interregional Cooperation] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mfa.gov.ua/austria/ua/29268.htm/>
11. Amtmann E. Bildungsstandards in Österreich – Die Ergebnisrückmeldung im ersten Praxistest / Amtmann E., Grillitsch M., Petrovic A. // BIFIE Report. – 2011. – № 7. – 201 S.
12. Zakon Ukrainy pro osvitu [Law of Ukraine on Education] // Osvita Ukrainy [Education in Ukraine]. – 1996. – st. 6.

Матеріал надійшов до редакції 13.03. 2012 р.

Денічева О. І. Возможности внедрения австрийского опыта реформирования гуманитарного образования в Украине.

В статье рассматриваются направления модификации содержания гуманитарного образования Австрии, возможности идентичных нововведений в сфере образования Украины и перспективы австро-украинских связей в гуманитарном пространстве. Обосновывается целесообразность изменений в отечественной системе образования путем подражания некоторым тенденциям реформирования гуманитарного образования в Австрии. Проводится анализ развития гуманитарного образования в украинской школе после принятия ряда нормативных актов, направленных на национальное возрождение украинской культуры в европейском социуме. Исследуются особенности реформирования структуры гуманитарного образования обеих стран. Предлагаются направления обновления отечественного гимназического образования.

Denicheva O. I. The Facilities of Implementation of Austrian Liberal Education Reforming Experience in Ukraine.

The article deals with the update trends of liberal education content in Austria, the facilities of educational identical innovations in Ukraine and the prospects for Austro-Ukrainian relations in the humanitarian area. The expediency of changes in the national education system by following the trends of the liberal education reforming in Austria is substantiated. It analyzes the liberal education development in Ukrainian school after adopting the legislative acts aimed at the revival of Ukrainian culture in the European society. The peculiarities of the liberal education reforming in both countries are examined. The upgrade directions of the Ukrainian educational system in gymnasiums are proposed.